

SÜMEGI JÓZSEF

A bátai bencés apátság története a 16. század elején

Tanulmányunkban a középkori bátai bencés monostor történetének bő évtizedét tárgyaljuk a 16. század elején. Erre az időszakra három apát kormányzási ideje esik: Tamás (1504–1507), II. Miklós (1507–1510) és Mucsei III. János (1510–1515).

Ez az évtized az akkor már országos hírévű kegyhely fénykorához tartozik, ahova uralkodók, a magyar arisztokrácia és csodálatos népsokaság zarándokolt. Ugyanakkor elkezdődött a bencés rend átfogó reformja, amelynek eredményeképpen létrejött a magyar bencés kongregáció Pannonhalma vezetésével, tagjai pedig a királyi alapítású monostorok apátjai voltak.

Báta az országos eseményekben is fontos szerepet játszott a Dózsa György vezette parasztháború idején. Itt táboroztak, majd keltek át a Dunán 1514-ben Bornemissza János csapatai, s Baja és Hájszentlőrinc környékén pedig komoly harcok folytak. E harcokban nagy számban vettek részt Báta mezőváros polgárai is.

A korszak főszereplői tehát azok az apátok voltak, akik ebben az időszakban kormányozták az apátságot. Tanulmányunkban az ő tevékenységükön keresztül próbáljuk bemutatni egy országos hírévű kegyhely fordulatokban és eseményekben igen gazdag történetét.

VINCE APÁT UTOLSÓ ÉVEI, A RENDI REFORM ELINDULÁSA

Vince apátról kormányzásának utolsó éveiből nem maradt fenn forrás, 1504 tavaszán vagy nyarán halt meg, s valószínűleg őt is a kegytemplomban temették el.¹ Ugyanakkor ezekben az években indult meg Magyarországon a bencés rend reformja. Ez a reform Tolnai Máté pannonhalmi apát nevéhez köthető.

Tolnai Máté gyermekkorától jól ismerte a bátai Szent Vér kegyhelyet, hiszen a közelben, Szekszárdon született 1460 körül, s itt is nőtt fel. Világi pályára lépett, a királyi kancelláriában volt jegyző, de a szerzetesi életeszmény sem állt tőle távol, korábbi szolgálataiért 1493-ban a velencei domonkosok konfráterükké választották.² Ulászló király ismerve Tolnai Máté erkölcsös életét s érdemeit, 1500-ban pannonhalmi apátnak jelölte, s benne látta a garanciát arra, hogy Magyarországon

¹ SÜMEGI 2006, 157.

² KELEMEN 2006, 418.

is megvalósul a bencés reform.³ Márciusban a pannonhalmi konvent egyező akarattal választotta apáttá, szeptemberben pedig a pápa meg is erősítette. Ugyanakkor meghagyta neki, hogy vetesse fel magát a bencés rendbe, vegye fel a rend ruháját, tegyen fogadalmat és esküdjön hűséget neki.⁴ Ez meg is történt, mert a következő év tavaszán a pápai nuncius Tolnai kérésére megengedte, hogy emelhesse a szerzetesek számát, bármely püspökkel pappá szenteltesse magát, s két-három apát vagy püspök jelenlétében apáttá avassák. Ugyanakkor a nuncius megerősítette Pannonhalma kiváltságait, s kedvezményeket adott a reform megindítása érdekében.⁵

Ulászló király minden eszközzel támogatta Tolnai Máté törekvéseit a reform elindítása terén. 1500. április 23-án levelet intézett az összes magyarországi bencés apáthoz. Ebben tudomásukra hozta Tolnai kinevezését s a bencés reform megindulását. Szigorúan meghagyta többek között az apátoknak, hogy kétévenként Szent György-napkor kötelesek megjelenni Pannonhalmán a káptalani gyűlésen, s aki ezeket nem teljesíti, azokat megfosztja a javadalmától.⁶ Elrendelte a pápai nuncius közreműködésével a bencés monostorok vizitációját is.⁷ Ulászló 1501. április 17-én is küldött levelet az összes magyarországi bencés apátnak, amelyben elrendelte, hogy április 24-én a pannonhalmi nagykáptalanon mindenki köteles megjelenni.⁸ A gyűlést a főoltár alatti kápolnában tartották, ahol több apát is megjelent. Nem tudjuk, Vince bátai apát ott volt-e közöttük, de valószínűleg nem. Ugyanis ezen a tavaszon még folyt Bátán a jubileumi búcsú hirdetése, illetve az apát ekkor már idős és beteg is lehetett, hiszen életének ezen utolsó éveiből egyetlen forrás sem említi. Ezen a káptalanon a zalavári apátot és Péter prédikátort rendi vizitátorokká választották, s felhatalmazták őket, hogy az apátságokat meglátogassák.⁹ Hogy Ulászló mennyire komolyan gondolta a reform megvalósulását, mutatja az a tény, hogy a káptalan határozatait május 6-án kelt oklevelében meg is erősítette, s kiemelte, hogy a vizitátorok eljárásának és intézkedésének senki ne merjen az apátok közül ellene szegülni.¹⁰ A következő év nyarán pedig ismét levelet intézett a bencés apátokhoz, amelyben a kolostoraikat elhagyó szerzetesek ügyében helyezett kilátásba szigorú intézkedéseket.¹¹ 1503-ban Tolnai Máté maga indult vizitációs útra a Dunántúlon. Felkereste Tihanyt, a Zala megyei Almádot, majd a pécsváradi monostort.¹² Minden bizonnyal a közeli Bátán is megfordult ekkor, s meglátogatta Vince apátot, aki 1504 tavaszán halt meg.

TAMÁS APÁT

Az új apát megválasztására 1504 nyarán került sor. A szerzetesi konvent választása Tamás rudinai apátra esett, akinek személyét az uralkodó is jóváhagyta, s még a nyár folyamán be is iktatták a bái apáti székbe. Tamás számára előrelépést jelentett ez a váltás, hiszen egy országos hírvé hely apátja lett, ugyanakkor Bába bevételei a Szentszéknek befizetett taxák tanúsága szerint Rudina közel háromszorosát tették ki.¹³

Az apátváltásról több forrás is tudósít. 1504. december 3-án II. Gyula pápa a pécsi prépostnak címzett levelében írja, hogy Tamás a király adományából, törvényes kánoni választás alapján nyerte el a bái apátságot.¹⁴ Nyilván ekkorra már a pápai megerősítés is megtörtént. December 9-én már

³ SÖRÖS – REZNER 1905, 64–65.

⁴ SÖRÖS – REZNER 1905, 557. No. 102.

⁵ SÖRÖS – REZNER 1905, 567. No. 116.

⁶ SÖRÖS – REZNER 1905, 554–555. No. 99.

⁷ SÖRÖS – REZNER 1905, 566–567. No. 115.

⁸ KELEMEN 2006, 421; SÖRÖS – REZNER 1905, 569–570. No. 118.

⁹ KELEMEN 2006, 42; SÖRÖS – REZNER 1905, 570–571. No. 119.

¹⁰ SÖRÖS – REZNER 1905, 571. No. 120.

¹¹ SÖRÖS – REZNER 1905, 576–577. No. 125.

¹² SÖRÖS – REZNER 1905, 85.

¹³ A rudinai apát annata címén 50 aranyat volt köteles a Szentszéknek befizetni, ez Bába esetében száz évvel korábban 133 aranyforint volt. LUKCSICS – TUSOR – FEDELES 2014, I. 77. No. 127, II. 283. No. 1363.

¹⁴ KOLLER 1796, IV. 514.

utódáról hallunk Rudinán, ahol Gibolti Mihály fia István lett az apát, aki ezen a napon fizette ki a Szentszéknek a pápai megerősítésért járó illetéket, 50 aranyforintot. A befizetésről szóló feljegyzés is említi, hogy István Tamás apátot váltotta, akit a bátai monostor apáti székébe helyeztek, illetve léptettek elő.¹⁵

Közben a bencés reform ügye is megtorpanni látszott, ugyanis az apátok egy része nem akart engedelmessé válni Tolnai Máténak, úgy gondolván, hogy az egész reform csak a pannonhalmi apát és a király gondolata, s a Szentszék ezt nem is támogatja. Ezért Tolnai Máté kérte, hogy a pápa is erősítse meg törekvéseiben. II. Gyula 1505. január 24-én kiadott bullájában megadta mindazt a felhatalmazást, amely a reform megindításához és irányításához szükséges volt.¹⁶ Sőt 1505 nyarán a pápa a királynak és Bakócz Tamás esztergomi érseknek is levelet írt, hogy támogassák Tolnait megkezdett munkájában.¹⁷ 1505-ben intézkedni kellett a bakonybéli apát, Mihály ügyében, akiről a király fedőleg említette, hogy egyedül él monostorában.¹⁸ A rendi diffinitorok előtt kellett ígéretet tennie, hogy az ellene felhozott vádak alól tisztázza magát.¹⁹ 1505 nyarán Ulászló király is írt a prímásnak, melyben szomorúan sorolja fel a bencés renden belüli problémákat. Vannak olyan apátok, akik szerzeteshez méltatlanul élnek, nem építkeznek, nem tartanak kellő számú szerzetest, de még a rendi habitust sem viselik. Mivel sem a rendi fegyelemmel, sem az egyházi büntetésekkel nem törődnek, arra kéri az érseket a király, hogy ha ilyen ügyben megkeresik, akkor egyházi büntetéssel, vagy akár javadalomvesztéssel kényszerítse a bűnösöket engedelmességre.²⁰ 1505 szeptemberében újra írt a király a monostorok apátjainak, perjeleinek, őrszerzeteseinek és kommandátorainak, hogy minden harmadik évben kötelesek Pannonhalmán a káptalanon megjelenni, s engedelmessé válni a pannonhalmi apátnak. Ha fülébe jut, hogy valamely szerzetesi elöljáró nem engedelmessé válik, azt leteszi állásáról, elveszi javadalmát.²¹

Mindezeket azért idéztük, mert Tamás apát egyházkormányzata és viselkedése egyáltalán nem volt összhangban azzal az elvárással, amelyek a királyi és pápai levelekben megfogalmazódtak. Sőt azzal a mentalitással és szemlélettel találkozunk, amely száz évvel korábban Pál apát idején volt megfigyelhető a bátai apátság történetében, amiért Pál apátot akkor meg is fosztották az apátságtól.²² Nem tudjuk, hogy a folyamatos hatalmaskodások háttérben személyes konfliktus állt-e, de a célszemély, aki köré az ügyek kapcsolódtak, Várdai Miklós bodrogi ispán, a szomszédos bátmonostori uradalom birtokosa volt.²³

Alig melegegett meg Tamás az apáti székben, 1504 kora őszén máris hatalmaskodások sorozatát indította el. Az egyik ügyről pontosan tudjuk, hogy a kiokozó ok 1504 Szent Mihály napja körül történt, amikor az apát Várdai Miklós egyik emberét elfogatta és tőle szokatlanul magas vámot csikart ki.²⁴ Valószínűleg a többi ügy is 1504 őszén, 1505 tavaszán keletkezhetett, de csak 1505 nyaráról maradtak fenn források, amikor az ügyek már bíróság előtt voltak és vizsgálták őket. Úgy tűnik, Várdai Miklós megelégedte az apát sorozatos túlkapásait, mert 1505 júniusában a nádor elé terjesztette panaszait.

1505. június 12-én Perényi Imre nádor három oklevelet is kiadott, amelyben vizsgálatot kért,

¹⁵ LUKCSICS – TUSOR – FEDELES 2014, II. 283. No. 1363.

¹⁶ SÖRÖS – REZNER 1905, 596–597. No. 141.

¹⁷ KELEMEN 2006, 422; SÖRÖS – REZNER 1905, 599. No. 144, No. 145.

¹⁸ SÖRÖS 1903, 181.

¹⁹ SÖRÖS 1903, 545–546. No. 254.

²⁰ SÖRÖS – REZNER 1905, 600. No. 146.

²¹ SÖRÖS – REZNER 1905, 601–602. No. 148.

²² Pál apát korának hírhedt pereskedője volt, s e perekben nem riadt vissza a tisztességtelen eszközöktől sem, mint például a rágalmazás vagy fegyveres beavatkozás. SÜMEGI 2008, 275. A források tanúsága szerint egyértelmű, hogy tettei miatt az uralkodó megfosztotta az apáti címtől és a javadalmától is. Zichy VIII. 81.

²³ A Bátmonostori Töttös család birtokai a család férfi ágának kihalása után a Várdaiak kezére kerültek. Arany birtok a források tanúsága szerint Várdai Miklósé volt. KELÉNYI 2012, 162–165. Tamás tehát abban is követte korábbi apát elődjét, Pált, hogy legfőbb ellenségének a keleti szomszédos arisztokratát tekintette. Vö. Zichy VIII. 79. sz.

²⁴ DL 88931.

egyét a kalocsai káptalannak, kettőt a szekszárdi konventnek küldött. A kalocsai káptalannak küldött levélben Várdai azon panaszának kivizsgálását kéri, hogy amikor két arany jobbágya Bátára igyekezett, Tamás apát szeremlyéni jobbágyai kétszeres átkelési díjat csikartak ki tőlük.²⁵ Ugyanennek az ügynek a vizsgálatára felkérték a szekszárdi konventet is,²⁶ emellett még egy ügy vizsgálatára is kirendelték. Várdai másik panasza szerint ugyancsak arany jobbágyok vásárolt borokat saját hájókön akartak átvinni a Sárvízen és azokat Bata mezővárosba akarták szállítani, amikor Tamás apát név szerint is felsorolt szeremlyéni emberei háromszor is megvámoltatták őket.²⁷

Néhány nap múlva, június 17-én újabb levelek mentek a nádortól a kalocsai káptalanhoz,²⁸ illetve a szekszárdi²⁹ és a pécsváradi konventhez³⁰. Ezekben egy újabb hatalmaskodás részletei körvonalazódnak. Eszerint Várdai Miklós egyik emberét, Pakai Balázs nemes famulusát vásárlás céljából még az előző év őszén Bátára küldte a Mihály-napi vásárra. Tamás apát emberei azonban elfogták és szokatlanul magas vámot csikartak ki tőle.³¹

A kalocsai káptalan július 18-án, a pécsváradi konvent július 22-én, a szekszárdi konvent pedig július 25-én teljesítette a megbízást és kivizsgálták az ügyet, meghallgatták a tanúkat, s a hónap végén elküldték jelentéseiket a nádornak, amelyben a vádak megerősítették, illetve igaznak találták.³² Nem tudjuk, hogy mi lett a hatalmaskodások következménye.³³ De ha a tényeket összevetjük az év folyamán kiadott uralkodói rendeletekkel, úgy véljük, nem járunk messze az igazságtól, ha feltételezzük, hogy Tamás apátot még ebben az évben felfüggesztették apáti tisztségéből és a következő évben meg is fosztották attól.³⁴ A felfüggesztés mellett szól az a tény, hogy a hatalmaskodási ügyek megszűntek, Tamás apátot ezután nem említik a források. Utóda viszont 1507 kora tavaszán foglalta el az apáti széket.

A felvázolt adatok egyértelműen azt mutatják, hogy Tamás apát mentalitása, viselkedése szöges ellentétben állt a bencés reform apátok iránt támasztott elvárásaival, kívánalmaival. Lehetséges, hogy a félreállított apát 1506-ban meghalt, így lehetőség volt az apáti szék törvényes betöltésére.

Az 1506-os év a bencés reform terén is kiemelkedő fordulópont, hiszen ekkor jelent meg Velenében a Tolnai Máté nevéhez köthető breviárium, s így lehetőség nyílt a magyarországi bencések liturgikus megújulására is.³⁵ Ez azért is nagy jelentőségű, mert a legtöbb monostorban nem volt liturgikus könyv a zsolozsma végzéséhez. A melki breviárium mintájára készített zsolozsmás könyv elterjedése viszont lehetőséget biztosított arra, hogy minden magyarországi monostorban egységesen végezzék a karimádságot a szerzetesek.³⁶

Ebben az időben jelent meg a híres ferences hitszónok, Laskai Osvát *Quadragesimale gemma fidei* című beszégyűjteménye, amelyben említést tesz a bái Szent Vér ereklyéről, azt mondja róla, hogy a Szentostyán vércseppek látszottak.³⁷ Laskai Osvát a dél-baranyai Laskón született, az 1490-

²⁵ DL 88936.

²⁶ DL 88938.

²⁷ DL 88937.

²⁸ DL 88935.

²⁹ DL 88931.

³⁰ DL 88934.

³¹ DL 88935.

³² DL 88931, DL 88932, DL 88935, DL 88936.

³³ A hatalmaskodási ügyekből per lett, amelyet nyilván halasztottak, például Várdai Miklós 1510 márciusában bekövetkezett halála miatt. Úgy tűnik, perújrafelvételre csak az 1510-es évek közepén került sor, amikor Várdai Ferenc erdélyi püspök képviselte már a családot. DL 89111; SÜMEGI 1993, 85–86.

³⁴ Ebből az időszakból erre több példát is látunk. 1507. február 11-én kelt oklevelében a király egy esetre átengedte Tolnai Máténak a tihanyi apátság betöltését, 1507 második felében pedig a szerencsi apátot fosztották meg hivatalától, s Máté apát Péter pannonhalmi szerzetesre bízta a szerencsi apátságot. Ezt erősítette meg II. Gyula pápa 1508. január 16-án. 1507-ben tehát Tolnai Máté szerzetesei közül hárman is apátok lettek. Miklós Bátán, Jakab Bakonybélben, Péter Szerencsen. SÖRÖS – REZNER 1905, 410–411, 609. No 155, 614–615. No 159.

³⁵ KELEMEN 2006, 424; KELEMEN 2012, 221.

³⁶ KELEMEN 2012, 219–220.

³⁷ LASKAI 1507, Sermo LXI. Fol. D3/b.

es években teológiai tanár és pesti ferences házfőnök, 1497–1501, illetve 1507-től haláláig 1511-ig a ferences rend provinciálisja volt.³⁸ Jeles tudós és hitszónok volt, művei közül a beszédgyűjteményei a legnevezetesebbek. Laskai Osvátnak a bátai Szent Vér ereklyéről írt rövid hivatkozása azért érdemel különleges figyelmet, hiszen Laskó Bátához elég közel fekszik, így Laskai már gyermekkorában is ismerhette Bátát, többször is megfordulhatott az akkor már híres kegyhelyen.

MIKLÓS APÁT

Tolnai Máté és Ulászló király e kellemetlen intermezzo után biztosítani akarták, hogy az egyik legtekintélyesebb bencés monostor élére olyan apát kerüljön, aki feltétlen híve a bencés reformtörekvéseknek. Ezért a pannonhalmi konvent őrszerzetese, Miklós került Bátára apátnak. A bátai konvent kánoni úton megválasztotta, a király pedig támogatta a személyét. Miklós áldozópap szerzetes nevével 1499-ben találkozunk először Pannonhalmán,³⁹ a következő években rendszeresen említik a források, 1504-től őrszerzetes, s ebben a minőségben 1507 elején fordul elő utoljára.⁴⁰ Tehát a megválasztása és beiktatása az év elején történhetett, mert április 24-én a rendi káptalanon már bátai apátként vett részt.⁴¹

1507. április 24-én rendi káptalanra gyűltek össze a bencés apátok Pannonhalmán. A káptalan határozataiból kettőt ismerünk: közös rendi célokra minden monostorra kivetettek, anyagi viszonyainak megfelelően egy bizonyos összeget, Thurzó Gergely zalavári és Miklós bátai apátot pedig rendi vizitátorokká választották, s megbízták őket a magyarországi bencés monostorok vizitálásával.⁴²

Valószínű, hogy még a rendi káptalanon, amikor az apátok együtt voltak, vetődött fel a gondolat, hogy néhányan a pápához fordulnak, s lelki kiváltságokat kérnek. Tolnai Máté pannonhalmi, János garamszentbenedeki, Miklós bátai és Balázs bakonybéli apátokhoz csatlakozott Gergely csornai prépost a premontrei rendből, Ihamon János a szeredi plébániatemplom Szent Mihály-kápolnájának rektora és néhány bencés szerzetes.⁴³ A kérvényt a Vasas Szent Péterről címzett bíboros referálta a pápa előtt. A kérésre válaszolva II. Gyula pápa megengedte, hogy szabadon választhattak gyóntatót, aki a fenntartott esetek alól is feloldozást adhatott. A szerzetesi és tisztasági fogadalmat kivéve minden fogadalom, egyházi büntetés, eskü, egyházi rendelet, böjt, breviárium elmulasztása, erőszakos kézmelés alól is feloldozhatta őket. Ha úton voltak, hordozható oltárt használhattak, ha a szükség úgy kívánta, napfelkelte előtt is végezhetek szentmisét. Interdictum idején is misézhettek, sőt szentségekhez járulhattak és eltemethetők voltak. Böjti időszakban a nagyhetet kivéve vaját, sajtót, tojást s egyéb tejterméket fogyaszthattak, két orvos tanácsára pedig húst is ehettek. Felhatalmazást kaptak arra is, hogy klerikusokat az istentiszteletnél tanúsított mulasztásaikkal magukra vont büntetések alól föloldozhatták. Sőt maguk által választott templomok és oltárok meglátogatásával részesülhettek a római stációs búcsúban.⁴⁴ A hordozható oltár használatára Miklós bátai apátnak minden bizonnyal szüksége is volt, mert a következő években nagyon sokat utazott, ahogy a következőkben látni fogjuk.

Az 1507. évi káptalanon a monostorokra kivetett összeg befizetésével probléma lehetett. Pál kapornaki apát ugyanis, noha a legtöbb apát eleget tett az intézkedésnek, a rá kirótt összeget nem

³⁸ KARÁCSONYI 1923, I. 356, 364, 368.

³⁹ DL 20861.

⁴⁰ 1503-ban még csak szerzetes, Gergely volt a monostor őrszerzetese. 1504-ben őr és cellarius, 1505–1507 között ő töltötte be az őrszerzetesi tisztséget. 1509-ben már János az őrszerzetes, nevével 1507 elejétől a pannonhalmi szerzetesek között nem találkozunk. SÖRÖS – REZNER 1905, 410–411. Az apát és a konvent nevében többször is eljár, erről tanúskodnak a fennmaradt oklevelek. SÖRÖS – REZNER 1905, 591. No. 136, 592. No 138, 595–596. No 140.

⁴¹ SÖRÖS – REZNER 1905, 87. Ezen a káptalanon Thurzó Gergely zalavári apáttal együtt vizitátorokká választják őket.

⁴² SÖRÖS – REZNER 1905, 87.

⁴³ A kérvényt még május hónapban megfogalmazhatták, mert a következő hónapban már kedvezően el is bírálta a pápa. Tolnai Máté szerzetesei számára is kért hasonló kiváltságokat. SÖRÖS – REZNER 1905, 613.

⁴⁴ SÖRÖS – REZNER 1905, 611–613. A stációs búcsúra vonatkozóan: SÜMEGI 1998, 122–123.

fizette be. Ezért a rendi elnökök 1508. január 14-én Budára rendelték, s egyházi büntetésekkel is megfenyegetve kötelezték, hogy a kiszabott összeget három napon belül fizesse meg Thurzó Gergely zalavári apátnak.⁴⁵ Ezen az eseményen Miklós bátai apát is részt vett, s talán ekkor egyeztettek a zalavári apáttal a vizitáció időpontját, állomásait és útvonalát. Mivel ez a nagy út hosszú időt vett igénybe, megfelelően elő kellett készíteni, meg kellett várni az alkalmas időt az induláshoz, s a monostort is úgy lehetett otthagyni több hónapra, hogy a helyi viszonyok is rendezettek voltak. Ez Bátára ekkor biztosan igaz lehetett, hiszen olyan apátokat küldhettek más monostorok ellenőrzésére, akik a saját monostorukban kellő gondnal és fegyelemmel olyan viszonyokat tudtak teremteni, amely példa lehetett a többi monostor számára is.⁴⁶

Így indult a nagy vizitációs körút, amely majdnem két hónapot vett igénybe, s tizenhat monostor meglátogatására került sor.⁴⁷ A két apát a vizitációs út során kb. 1500–1600 kilométert tett meg kocsin.⁴⁸ Az apátok a nagyböjti szent időt még otthon nyitották meg. 1508-ban hamvazószerda március 8-ra esett, Invocavit vasárnap pedig március 12-re. Majd előkészítették az utazást, s Miklós apát március 14-én indulhatott útnak. Amikor megérkeztek egy-egy monostorba, bementek a templomba, s térden állva segítségül hívták a Szentlelket, buzdító szavakat intéztek a monostor lakóihoz, hogy tárják fel előttük az igazságot. Ezt követően eskü alatt kihallgatták az apátot, majd ugyancsak a szerzeteseket egyesével. Ha szükséges volt, a cselédséget, a falubelieket, esetleg a helybéli plébánost is meghallgatták. Ezt követően jegyzőkönyvben rögzítették a vizitáció tapasztalatait.⁴⁹

Az út első állomása Zselicszentjakab volt, amely félúton feküdt Bata és Zalavár között, ide a két apát március 15-én, szerdán érkezett meg.⁵⁰ A monostorban János apát fogadta őket, akinek öt szerzetese volt. A vizitátorok a tapasztaltakkal meg voltak elégedve. Az apát tisztességesen élt, a monostorban rendet tartott, de kifogásolták, hogy sok cselédet alkalmaz, akik felélik a monostor javait. Az anyagi ügyeket pontosan vezették, ezért a vizitátorok az inventáriumot aláírásukkal hitelesítették.⁵¹

Úgy tűnik, hogy az első állomás után az apátok hazatértek, a Reminiscere vasárnapot otthon töltötték, majd a megbeszéltek szerint Oculi vasárnapon találkoztak legközelebb Somogyváron.⁵² Somogyvár ekkor kommandátor kezén volt, aki a szerzeteseknek még a szükséges ételmezt sem adta meg. Öt szerzetes élt a monostorban, közülük kettő nagyon öreg volt már. A monostorban nem volt rendes szerzetesi élet, a fegyelmet sem tartották meg. Az istentiszteletet sem úgy végezték a szerzetesek, ahogy kellene. Az épület is rossz állapotban volt, több helyen beázott. Itt valószínűleg még egy napot maradtak, s 27-én indultak tovább.⁵³ Március 28-án, kedden zajlott a babócsai monostor vizitációja. Itt nagyon szomorú tapasztalataik voltak. A templom és az apáti ház elhanyagolt állapotban volt. Apátja János, aki régebben Somogyváron volt orgonista. A monostorban szerzetes nem élt, csak egy világi pap, akivel az apát állandóan veszekedett. A jobbágyait is állandóan gyötör-

⁴⁵ SÖRÖS – REZNER 1905, 613–614.

⁴⁶ Az átfogó bencés reformot elindító Benedictina bulla, XII. Benedek pápa rendelete is kimondja, hogy a vizitátoroknak, alkalmas, gondos és tapintatos személyeknek kell lenniük. KELEMEN 2006, 407. Érszegi Géza is kiemeli, hogy a vizitációs feladatra annak a két monostornak az apátját jelölték, akik leginkább eleget tudtak tenni a bencés reform követelményeinek, emellett Zalavár az egyik legjelentősebb hiteleshely, Bata pedig kegyhely volt. ÉRSZEGI 1996, 561.

⁴⁷ A vizitáció jegyzőkönyve alapján Érszegi Géza tanulmányában bemutatja a magyarországi bencés monostorok hétköznapijait. ÉRSZEGI 1996, 561–567.

⁴⁸ A tehetősebb apátok kocsin utaztak, lovas kísérettel. Zsigmond szekszárdi és László bátai apátok 1462. október 14-én nyolc ló húzta kocsin, tizenkét lovas kíséretében utaztak Pécsváradra, ahol a monostor kormányzóját és a szerzeteseket megidézték az esztergomi érsek bírósága elé. C. TÓTH 2015b, 27–40.

⁴⁹ SÖRÖS – REZNER 1905, 87–88.

⁵⁰ A két apát külön utazhatott, mindenki a székhelyéről. Bata és Zselicszentjakab távolsága közel száz kilométer, amihez kocsin megtéve is legalább nyolc-tíz óra kell, így az apát minden bizonnyal még az előző nap este megérkezett a zselicszentjakabi monostorba. Vö. ÉRSZEGI 1996, 561.

⁵¹ SÖRÖS – REZNER 1905, 617.

⁵² Erre utal a közben eltelt majdnem két hét. Bata és Somogyvár távolsága a legrövidebb, Dombóvárt érintő útvonalon is 120–130 kilométer, így ide is előző napon érkezhettek meg a vizitátorok.

⁵³ SÖRÖS – REZNER 1905, 617. Somogyvár és Babócsa távolsága 85–90 kilométer, ekkora út megtételéhez is kellett egy nap.

te, így azok más földesúrhoz akartak költözni. Asszonyokkal barátkozott, amiért a kegyúr meg is akarta botoztatni. A vizitátorok meghagyták az apátnak, hogy a monostor javairól készítsen jegyzéket, s azt a legközelebbi káptalanon mutassa be.⁵⁴

A következő napon, szerdán Murakeresztúrra érkeztek.⁵⁵ A templomot és a monostort elhanyagolt, pusztuló állapotban találták. Az apát egyetlen szerzetest tartott, az is beteges és iszákos, a vizitátorok megérkezésekor is részeg volt. Az apát nagyon rossz hírben állt. Beszélték, hogy egyszer kivonszolták a sekrestyéből és a főoltár előtt megsebesítették. Erkölcsi életét két szóval jellemezték: „*kanczas barath*”.⁵⁶ Itt időztek még egy napot, majd a következő napon, március 31-én, pénteken érkeztek meg Hahótra.⁵⁷ Itt meglepődve tapasztalhatták, hogy a monostortemplom kulcsa a plébánosnál volt, aki Máté apátot akkor engedte be a templomba, amikor akarta. Ezért megkeresték a monostor patrónusát, akinek segítségével a plébánost eltávolították, a kulcsokat pedig az apát kapta meg. Szerzetes nincs a monostorban, az apátról a nőtestvére gondoskodik. A monostor bevételei szerények, ennek ellenére az apát a faluban házat építtetett, s ott tartja az ökreit is. A monostor régebbi egyházi felszerelése még megvoltak.⁵⁸ A következő napon, április 1-én, szombaton Csátárra érkeztek.⁵⁹ Itt az apát a vizitáció idején már nem volt életben. Mellette egy szerzetes volt, aki más rendből szökött meg, állandóan ivott, s az apáttal sokszor veszekedett. Egyszer veszekedés közben le is akarta szúrni az apátot. Az apát a szerzetesi élettel egyáltalán nem törődött, az apáti ház is pusztulófélben volt. A monostor szerény anyagiakkal rendelkezett, a templom kevés és régi felszereléssel. A monostor iratai egy világi embernél voltak, aki a vizitátorok költségét sem tudta megfizetni.⁶⁰

Az eddig megtett út és a szomorú tapasztalatok után pihenőt tartottak, s egy hetet időztek Ger-gely apátnál Zalaváron.⁶¹ Itt ünnepelték Laetare vasárnapot, majd csak csütörtökön vagy pénteken indultak Kapornakra.⁶² Itt rendezett viszonyokat találtak. Apátja Pál volt, aki a monostorának gondos őre volt, nem is tudtak róla rosszat mondani. Kilenc szerzetes élt a monostorban, amelyet az apát szépen rendbe hozatott, a felszereléseket is gyarapította. Az anyagi javakat az őrszerzetes kezelte. Az értékes dolgokat egy három kulcsra járó szekrényben tartották, ahogyan a rendi határozatok előírták.⁶³ Még ugyanezen a napon, április 7-én meglátogatták az al mádi monostort is.⁶⁴ Itt az apát két szerzetessel élt az elhanyagolt monostorban. Az apát maga mellé vette horvát rokonságát, akik felélték a monostor vagyonát. Sajnálattal látták, hogy az apát nem foglalkozik a templommal, hagyja pusztulni. Az apátság egyébként megfelelő birtokállománnyal, s elég gazdag egyházi felszereléssel is rendelkezett.⁶⁵ Innen Tihanyba mentek, s ott töltötték az éjszakát.⁶⁶ Másnap, április 8-án, szombaton végezték a vizitációt. Tihanyban ekkor nem volt törvényes apátja, kormányzó kezén volt, aki a vizitáció idején távol volt, épp ügyeit intézte. De tisztjei emberségesen fogadták és mindennel el is látták a vizitátorokat. Örömmel állapították meg, hogy a monostort a kommandátor helyreállította. Négy szerzetes élt benne, három pap és egy conversus, akiket a kommandátor évdíjért tartott. Ezt a vizitátorok megtiltották. Még a következő napot, feketevasárnapot is Tihanyban

⁵⁴ SÖRÖS – REZNER 1905, 617.

⁵⁵ Babócsa és Murakeresztúr távolsága a legrövidebb útvonalon Bélavár és Csurgó érintésével 60 kilométer. Ezt az utat egy kora reggeli indulással délelőtt kényelmesen megtehették.

⁵⁶ SÖRÖS – REZNER 1905, 617–618.

⁵⁷ Murakeresztúr és Hahót távolsága 35–40 km, néhány óra alatt megtehető.

⁵⁸ SÖRÖS – REZNER 1905, 618.

⁵⁹ Hahót és Csátár távolsága 20 kilométer.

⁶⁰ SÖRÖS – REZNER 1905, 618.

⁶¹ Erre utal a két vizitált állomás között eltelt idő, hiszen Csátár és Zalavár távolsága 40 kilométer.

⁶² Zalavár és Kapornak távolsága 40 kilométer.

⁶³ SÖRÖS – REZNER 1905, 618.

⁶⁴ A Kapornak és Almád közötti távolság mindössze 30–35 kilométer, így beleférhetett az egy napba a két monostor vizitálása.

⁶⁵ SÖRÖS – REZNER 1905, 618–619.

⁶⁶ Almádtól mindössze 30–35 kilométerre van Tihany, ahol emberségesen fogadták és látták el őket, lásd: SÖRÖS – REZNER 1905, 619.

ünnepelhették, együtt a szerzetesekkel, s csak vasárnap délután vagy hétfőn kora reggel indultak tovább.⁶⁷ Április 10-én érkeztek Bakonybélbe. Itt épp ebben az évben lett apát Jakab, pannonhalmi szerzetes, akit Miklós apát nagyon jól ismert, hiszen ő is pannonhalmi szerzetes volt, s egy évvel korábban lett bátai apát. Itt szomorú dolgokat tapasztaltak. Bakonybélben három szerzetes élt, a monostor elhanyagolt, düledező állapotban volt. Itt kihallgatták a szerzeteseket és a szomszédokat is. Az előző apát, Balázs romlott életet élt, lányok jártak fel hozzá, azt mondták róla, hogy asszonyok és mulatozás közt élt. Bolondjának a templom számára felajánlott függöny feléből szoknyát varratott. Hogy pénzhez jusson, az apátság javait zálogba adta. Egyháza kincseit eltékozolta, erről külön leltárt vettek fel. Az apátság okleveleit is elvitte magával, csak másolatok maradtak egy evangéliumos könyvben, amiről úgy tudják, hogy Gizella királyné ajándékozta a monostornak. Egyházi felszereléseiből is kevés maradt meg, ezeket a könyvekkel együtt számba vették. Az új apátról, Jakabról azt mondták, hogy tisztességes ember.⁶⁸ Bakonybélből Pannonhalmára mentek, s ott töltöttek két napot. Ez alkalmat adhatott egy kis pihenésre, illetve arra, hogy tapasztalataikat megosszák Tolnai Mátéval, s nyilván utasításokat is kaptak a vizitációs út folytatásához.

Április 13-án csütörtökön érkeztek meg Koppánymonostorra.⁶⁹ Itt Balázs volt az apát, aki külön házban élt, lakását egy asszony tartotta rendben, külön is főzött neki. A szerzetesek Pannonhalmán tettek fogadalmat, s panaszkodtak az apátra, hogy még a rendi ruházatot és a megfelelő ellátást sem kapják meg. A monostor vagyoni állapota igen szerény volt, egyházi felszerelése között volt néhány értékesebb darab.⁷⁰ A következő napon, április 14-én, pénteken Tatára érkeztek,⁷¹ amely egy szegény apátság volt, épületei nem sokat értek. Apátja Gergely volt, aki magának külön kis házat építtetett, az apátság épülete előtt halastavat és egy kétkerekes malmot készíttetett. Az apát mellett egyetlen szerzetes élt Tatán. A monostor templomának igen értékes egyházi felszerelése voltak, köztük egy kar alakú ezüst ereklyetartó.⁷² Tatáról Lekérre mentek, Esztergomnál keltek át a Dunán, majd április 15-én, szombaton megtartották a vizitációt.⁷³ Itt az apát egyedül élt a monostorban, gyenge, idős ember volt. A monostort elhanyagolt, düledező állapotban találták, s csekély birtok- és állatállománnyal rendelkezett. Az itt tapasztalt szegénységen megesett a szívük. Megengedték, hogy az apát két órája közül az egyiket eladhassa, s az árán marhákat vegyen, illetve kiválthassa Esztergomban zálogba vetett pásztorbotját. Felszerelése szegényes, de látszik, hogy valamikor jobb napokat látott a monostor.⁷⁴ Még ezen a napon megérkeztek Garamszentbenedekre,⁷⁵ ahol hosszabb időt töltöttek. Miklós apátnak jó kapcsolata lehetett János garamszentbenedeki apáttal, hiszen az előző évben együtt fordultak a pápához lelki kiváltságokat kérve.⁷⁶ Vele, illetve a garamszentbenedeki konventtel ünnepelték a virágvasárnapot, sőt a húsvéti ünnepeket is. A vizitációt április 17-én tartották meg. Először a templomba mentek, ahol térden állva segítségül hívták a Szentlelket, majd rövid intést adtak a konventnek. Ezt követően hallgatták ki az apátot, aki elmondta, hogy a szerzetesek nem tartják meg az engedelmisségi fogadalmat, lázadoznak, s a szilenciumot sem tartják be, sőt van magánvagyonuk is. A monostornak hét szerzetese volt és sok világi cseléd, akik felemésztették a monostori vagyont. Egyedül az apáti ház van befedve, a többi épület még nem. A szerzetesek kihallgatása az alsó sekrestyében történt egyenként. Ebből megtudjuk, hogy a szerzetesek gyakran romlott ételt kaptak, s az apát külön konyhán étkezik. A szerzetesek és világiak együtt esznek és alszanak. Van, hogy veszekednek, leittasodnak, a perjelnek nincs tekintélye. A szerzetesek egy ré-

⁶⁷ SÖRÖS – REZNER 1905, 619. Tihany és Bakonybél távolsága kb. 50 kilométer.

⁶⁸ SÖRÖS – REZNER 1905, 619.

⁶⁹ Koppánymonostor Pannonhalmától kb. 40 kilométerre fekszik.

⁷⁰ SÖRÖS – REZNER 1905, 620.

⁷¹ Koppánymonostor és Tata távolsága 25 km.

⁷² SÖRÖS – REZNER 1905, 620.

⁷³ Tata és Lekér távolsága 75 kilométer.

⁷⁴ SÖRÖS – REZNER 1905, 620.

⁷⁵ Lekértől Garamszentbenedek kb. 50 kilométerre fekszik.

⁷⁶ SÖRÖS – REZNER 1905, 611–613.

sze más rendből való. A sekrestyét is parasztember kezeli, ő vigyáz az Oltáriszentségre, amelynek megújítása hetekig elmarad. A szerzeteseket világiak kezére adja az apát büntetésre. Az apát a szerzetesei ellen agyarkodik, ezek meg apátjuk ellen, így nem lehet Garamszentbenedeken szerzetesi fegyelmet tartani.⁷⁷

A következő napon látogatást tettek a Nyitra megyei Koloson.⁷⁸ Itt egy szerzetest találtak a monostorban, mert az apát Budán lakott, mindössze egyszer volt a monostorában. A szerzetes mellett a monostorban élt még egy idősebb asszony a két lányával és egy fiatal ember, aki a provizor volt. A monostornak alig volt birtoka, felszerelése szegényes. Ami Koloson történt, az az előző apát érdeme. Ő a templomot cseréppel fedette, jó épületeket emeltetett, elkezdte a cellák és folyosók felújítását, de más helyre választották meg apátjának.⁷⁹ Innen még aznap visszautazhattak Garamszentbenedekre, s ott töltötték a nagyhetet. A szent háromnap alatt Miklós apát láthatta azt a liturgikus gyakorlatot, amikor a garamszentbenedeki Szent Vér ereklyét az Úrkoporsóra helyezték,⁸⁰ s itt ünnepelték a húsvétot is. Húsvét hétfőn látogatást tettek még Szalkán, Trencsén közelében.⁸¹ Erről a monostorról azt jegyezték le, hogy szerzetesi életre felettébb alkalmas helyen fekszik. De a monostor világi kezekben van. Rosoni László fia Mihály, 18 éves ifjú, aki világi papnak készül, bírja a jövedelmét. Megígérte a vizitátoroknak, hogy a következő évben a monostor épületét rendbe hozatja, az ebédlőt és a cellákat megjavíttatja. Egy bencés és egy ciszterci szerzetes élt a monostorban, akik évi 12 forint ellátmányt kaptak. Őket azonnal eltávolították a monostorból, azzal hogy helyettük fegyelmezett szerzeteseket küld majd a rend. A monostor egyébként anyagilag jól el volt látva, elég gazdag egyházi felszerelésekkel is rendelkezett.⁸²

Szalkáról a két vizitátor Lőcsére utazott.⁸³ Itt hosszabb időt töltöttek, s a közelben lévő stolai monostorba, amely perjelség volt, nem is látogattak el, hanem Lőcsére rendelték a stolai perjelt. Május 1-én zajlott a stolai vizitáció Lőcsén, ahol együtt ebédeltek a vizitátorok a savniki ciszterci apáttal, a stolai perjellel, s valószínűleg a környék plébánosai közül is többekkel. Stoláról, amely Garamszentbenedek filiája volt, Gáspár perjel tehát Lőcsére ment, de nem rendi ruhában jelent meg a vizitátorok előtt, amely miatt meg is rótták. Elmondta, hogy a perjelség iratai és egyházi értékei is a Máriássy családnál vannak. Csulai János savniki apát azt is bizonyította, hogy Gáspár perjelt a garamszentbenedeki apát letartóztatta, s egy évre el is záratta. A szomszédos plébánosok pedig azt beszéltek, hogy a bencések a monostort elhanyagolták, ezért a ferencesek szeretnék azt megszerezni maguknak.⁸⁴ Ezzel a vizitációs út Lőcsén lezárult.⁸⁵ A két apát visszatérőben biztosan megállt Pannonhalmán, ahol beszámoltak a tapasztalatról, illetve átadták a vizitációról készült jegyzőkönyvet Tolnai Máténak. A tapasztalatok egyértelművé tették, hogy a rendi reformot nagyon következetesen kell folytatni.

Miklós apát tehát május hónapban hazaérhetett Bátára, s már az ő irányításával folyhatott az új-

⁷⁷ SÖRÖS – REZNER 1905, 620–623.

⁷⁸ Garamszentbenedek és Kolos távolsága 50–55 kilométer.

⁷⁹ SÖRÖS – REZNER 1905, 623.

⁸⁰ BODORNÉ SZENT-GÁLY 1987, 155. A művészettörténeti szakirodalom feltételezi, hogy az Úrkoporsóra a szent háromnapon nemcsak a letakart Oltáriszentséget helyezték ki, hanem a Szent Vér ereklyét is. Ezt bizonyítja az Úrkoporsó két végén kialakított baldachinos trónus.

⁸¹ Garamszentbenedek és Szalka távolsága legalább 100–110 kilométer.

⁸² SÖRÖS – REZNER 1905, 623.

⁸³ SÖRÖS – REZNER 1905, 623. A távolság legalább 250 kilométer, biztosan nem egy nap alatt tették meg.

⁸⁴ SÖRÖS – REZNER 1905, 623.

⁸⁵ A két apát hosszabb idejű lőcsei tartózkodását megmagyarázza Gergely apát származása. Tudjuk, hogy Thurzó Gergelynek hívták, s valószínűleg a bethlenfalvi Thurzó család tagja volt. Nagyapja, György Lőcsén lakott, a városi tanács tagja volt, s a város országgügyi követe. Atyja, Márton Szepesvár parancsnoka, Mátyástól birtokadományban részesült. Testvérei között találjuk Gáspár szepesi kanonokot, Zsigmondot, ki 1501-ben fehérvári prépost és királyi titkár, 1504-ben nyitrai, 1505-ben erdélyi, 1506-ban váradi püspök lett. Nagy Iván valószínűleg téves olvasat alapján szerepelteti a családfán Györgyként. NAGY 1865, XI. 200–203. Már Füßy Tamás, a zalavári apátság történetének írója is felvetette Gergely apát ezen családi kapcsolatainak lehetőségét. FÜSSY 1902, 107. A vizitáció adatai ezt tovább erősítik. Lőcsén ő otthon volt. Az asztalánál étkező apát és a szomszédos plébánosok régi ismerősei lehettek.

napi főbúcsú előkészítése.⁸⁶ A vizitáció azonban ellenhatást váltott ki a bencés apátok egy részéről, akik a pápához fordultak azzal a kéréssel, hogy engedje meg számukra azt, hogy ne kelljen a Tolnai Máté által összehívott káptalanon megjelenniük.⁸⁷ Ez a kérdés annál is inkább kényes lehetett, mert a vizitátorok több apátot is arra utasítottak, hogy a káptalan előtt adjanak számot a feltárt hiányosságok pótlásáról. Ezért az 1509. évi káptalan meg is hiúsult, az apátok egy része megtagadta a részvételt, mások római útra hivatkoztak.⁸⁸ Tolnai Máté ekkor a pápához fordult, aki viszont 1509. március 26-án kelt levelében az esztergomi érseket, valamint a pécsi és győri püspököt rendelte ki az ügy kivizsgálására, meghagyva nekik, hogy vizsgálják meg és semmisítsék meg a monostorok kiváltságait, ha ezek ellenkeznének Pannonhalma kiváltságaival, aki a magyarországi monostorok feje, s fölöttük joghatóságot gyakorol.⁸⁹ Ez a pápai megerősítés segítette Tolnai Máténak és a reform terén mellette álló apátoknak a továbblépésben. E közös gondolkodás eredményeként született meg egy bencés kongregáció gondolata, amely a dunántúli és Garam-vidéki királyi apátságokat egyesítette volna. E szűkebb körben hamarabb lehetett eredményeket elérni a reform terén is, s a minden harmadik évben összeülő káptalanon a többi apátoknak ezek mintaként szolgálhattak, a főapátnak pedig támogatója és tanácsadója lehetett ez a szerveződés.⁹⁰ Ennek fényében kezdődött az 1510. évi tavaszi káptalan előkészítése.

1510-ben Pannonhalmán összegyűltek a királyi alapítású apátságok vezetői, s támogatták a bencés kongregáció létrehozásának gondolatát. Tolnai jelentette is Ulászló királynak, aki még az országgyűlést is tájékoztatta a fejleményekről.⁹¹ II. Ulászló pedig 1510. július 2-án a káptalanra összegyűlt apátok, valamint az ország rendjeinek kérésére megerősítette a bencés rend összes kiváltságát. Biztosította, hogy az apátságokat az egyes konventek törvényes választással tölthessék be. A rendi káptalannak hatalmat adott a káptalanon megjelenni nem akaró, engedetlen vagy lázadó apátok megbüntetésére. Megengedte, hogy a rend az idegen kezekbe került apátságokat visszavehesse. Azokat, akik nem a bencés rend tagjai, de apátságokat tartanak a kezükben, azokat a megyéspüspök vagy a Szentszék tekintélyével letehessek. Az unió létrehozása céljából megengedte, hogy a hat-nyolc legjelentősebb királyi apátság, melyben elegendő számú szerzetes él, szorosabban egyesüljön, s az unió feje a pannonhalmi apát legyen.⁹² Ugyanakkor kijelentette, hogy az unió pápai jóváhagyása ügyében követői útján eljár Rómában.⁹³

Az 1510. évi káptalanon még biztosan Miklós apát képviselte a bátai apátságot. Ezt azon oklevél alapján gondoljuk, amely 1510. május 24-én kelt, s amelyben Máté elnök apát és a vizitátorok, tehát Gergely zalavári és Miklós bátai apátok panaszt emeltek a pápánál a szentjobbi apátság ügyében, amelyet a pálosok tartottak a kezükben, s nem engedték, hogy vizsgálatot tartsanak és hogy ismét bencésekkel népesítsék be.⁹⁴ Ez az adat azt mutatja, hogy a bencés rend vezetése tervezte egy másik vizitáció megtartását is, amely az ország keleti felét érintette volna. Erre azonban már nem került sor. Miklós apát pedig 1510 nyarán meghalt.⁹⁵

MUCSEI (IV.) JÁNOS

A bátai konvent 1510 nyarán vagy kora őszén új apátot választott. Az 1510-es nagykáptalanon elfogadott és a király által is megerősített kiváltság értelmében a konvent törvényes úton, saját ke-

⁸⁶ A visszaút, ha betért Pannonhalmára, akkor legalább 450 kilométer volt.

⁸⁷ SÖRÖS – REZNER 1905, 625–626.

⁸⁸ SÖRÖS – REZNER 1905, 88.

⁸⁹ SÖRÖS – REZNER 1905, 625–626.

⁹⁰ SÖRÖS – REZNER 1905, 89.

⁹¹ SÖRÖS – REZNER 1905, 89.

⁹² Ettől tekint a rendi történetírás Tolnai Mátét főapátnak. KELEMEN 2006, 423.

⁹³ SÖRÖS – REZNER 1905, 630–632.

⁹⁴ SÖRÖS – REZNER 1905, 628–629.

⁹⁵ Törvényes utóda 1511 tavaszán már Mucsei János. SÖRÖS – REZNER 1905, 636.

beléből választott apátot, olyan szerzetest, aki a bencés reform feltétlen híve volt. János szerzetes a közeli Mucsiból származott.⁹⁶ 1493-ban a bécsi egyetemen tanult,⁹⁷ majd világi értelmiségi pályára lépett. Közben megházasodott és leánya is született.⁹⁸ Amikor megözvegyült, belépett a bátai szerzetesek közé, s Miklós apát mellett ő is a bencés reformok lelkes támogatója volt. Erre utal, hogy 1510-ben még szerzetesként megfordult Pannonhalmán,⁹⁹ s ezt tükrözi egész apáti működése.

1510. október 7-én már ő volt az apát, amikor Tolnai Máté, több apát hozzájárulásával szerződést kötött Isvalies Péter reggioi bíboros érsekkel, melynek értelmében a pécsváradi és a szekszárdi apátságokat, amelyek a bíboros kezén voltak, három évre bérbe vette. Ehhez 1511. június 28-án Győrben a garamszentbenedeki és kolosi apátok is hozzájárultak.¹⁰⁰ Közben a bíboros meghalt, így lehetőség nyílt arra, hogy törvényes bencés kormányzás helyreálljon ezekben az apátságokban is. 1512-ben már mindkét monostornak volt bencés apátja.¹⁰¹

Az 1511 júniusának utolsó napjaiban megtartott káptalanon is ő képviselte a bátai apátságot.¹⁰² Ezen határoztak a királyi alapítású bencés apátok arról, hogy létrehozzák a bencés kongregációt, majd megtárgyalták az együttműködés főbb pontjait. Ezt követően a pannonhalmi, a zalavári és a somogyvári apátok pontosították a tervezett unió alapelveit, majd Budán a váradi püspök házában közjegyzővel írásba is foglaltatták. Ennek pontjai között szerepelt, hogy azokat az apátokat, akik bizonyítható módon szerzeteshez nem méltó életet élnek, háromszor meg kell inteni, s ha fogatkozásaik igen szembeötlők, akkor a hivataluktól is meg kell fosztani őket. Az apátok között a pannonhalmi apát az első, aki a megalakítandó uniónak is feje, főapátja. Felelősséggel tartozik a káptalanra összegyűlt apátoknak.¹⁰³

Közben a zselicszentjakabi apát tiltakozást nyújtott be a tervezett unió ügyében, nem akarta a pannonhalmi apát vezetői szerepét elismerni, így a teljes magyar bencés rendre kiterjedő szövetség nem jött létre.¹⁰⁴ Viszont a legtekintélyesebb apátok, talán kegyuruk, a király nyomására is elfogadták egy szűkebb unió létrehozásának tervét. 1512. június 24-én Pál pécsváradi, Mihály szekszárdi, János bátai, Gergely somogyvári, Gergely zalavári, János garamszentbenedeki, Jakab bakonybéli apátok káptalani gyűlésre jöttek össze, s szövetségre léptek, majd ennek alapszabályait írásba foglalták.¹⁰⁵ Célként jelölték meg az idegen kezekből visszaszerzett apátságok kánoni úton történő betöltését, illetve egymás segítségét a rend fennmaradásának és megújításának érdekében. A szabályzat pontjai között szerepelt az egységes liturgikus gyakorlat kialakítása, a háromévenkénti rendtartományi káptalan mellett évenként is megtartandó káptalani gyűlés és vizitáció, valamint az, hogy a káptalani beleegyezéssel reformált szerzetesek egyik monostorból a másikba áthelyezhetők legyenek, az unióba tömörült apátok minden apátságnak gondját viseljék. Ha meghal egy apát, utódának megválasztása csak két prezidens és az unióhoz tartozó szomszédos apátok jelenlétében történhet. Ha van alkalmas egyén, akkor a saját konventből, ha nincs, akkor más reformált konventekből kell kiválasztani. A megválasztott apátok a főelnök, illetve a két prezidens előtt hűséget és engedelmességet esküsznek. Az apátok a vizitátoroknak számadással tartoznak monostoraik jövedelméről, s anyagilag is hozzájárulnak a káptalanok költségeihez. A káptalan elnöke mindig a pannonhalmi főapát. Minden egyes apátság szerzeteseinek száma és ellátása arányban kell legyen a monostor bevételeivel. Végül a megállapodásban lefektetett elvek betartására minden egyes monostor írás-

⁹⁶ Mucsai falu Tolna megyében Hőgyészától délre, a középkorban a pécsi püspök birtoka volt. Középkori írásmódja: Mwche, Mulsche. DL 1430; CSÁNKI 1897, III. 442; SÖRÖS – REZNER 1905, 664.

⁹⁷ Neve ott szerepel a krakkói egyetemen tanulók között 1493-ban. SCHRAUF 1893, III. 4.

⁹⁸ 1515 áprilisában kelt királyi oklevél említi vejét. SÖRÖS – REZNER 1905, 664.

⁹⁹ SÖRÖS 1912, 128.

¹⁰⁰ SÖRÖS – REZNER 1905, 636–638.

¹⁰¹ Pécsváradon Pál lett az apát (SÖRÖS 1912, 35), Szekszárdon Laebai Mihály (SÖRÖS 1912, 60).

¹⁰² SÖRÖS – REZNER 1905, 90.

¹⁰³ SÖRÖS – REZNER 1905, 91.

¹⁰⁴ SÖRÖS – REZNER 1905, 92.

¹⁰⁵ SÖRÖS – REZNER 1905, 92.

beli kötelezettséget vállalt.¹⁰⁶ Ezt követően a király és Tolnai Máté is a Szentszékhez folyamodott, hogy a bencés uniót a pápa is hagyja jóvá. 1514. június 1-én kelt X. Leo pápa bullája, amelyben megerősítette a pannonhalmi apátság összes kiváltságát, sőt részletesen szabályozta a főapáti szék betöltésének módját is. A pápai bulla megismételte az unió működésének főbb elveit és szabályait, sőt újabb kiváltságokkal¹⁰⁷ is felruházta a pannonhalmi apátot, aki feje az uniónak és első elnöke is a rendi káptalannak.¹⁰⁸

A rendi reform tehát megvalósulni látszott Magyarországon, amelynek Pannonhalmával együtt a királyi alapítású bencés monostorok voltak a zászlóvivői. Ezért is hatott szinte érthetetlenül II. Ulászló királynak az a rendelkezése, hogy a négy legjelentősebb monostor – Pécsvárad, Szekszárd, Tihany és Bába – királyi kegyúri jogát Perényi Imre nádornak adományozta. Ulászló saját bevallása szerint ezt a nádornak az utóbbi időben gyakorta tolakodó kérésére tette.¹⁰⁹ Nem tudjuk, hogy Ulászló mivel tudta meggyőzni Tolnai Mátét, hogy fogadja el ezt a döntését, de ekkor sikerült. Erdélyi László a kegyúri jog átruházásának időpontját 1515-re teszi, amikor a Habsburg–Jagelló házassági szerződés ratifikálása történt. Véleménye szerint Ulászló hálából adta volna Perényi nádornak, aki tiltakozása és ellenkezése dacára belenyugodott a házassági szerződés érvénybe lépésébe.¹¹⁰ Sörös Pongrác közelebb járhat az igazsághoz, aki 1512-re teszi a kegyúri jog átruházását. Pécsvárad esetében 1512-ben lett a konventnek törvényes apátja Pál személyében, akinek nevével igaz, hogy csak 1515-ben találkozunk, de már 1512 nyarán jelen volt Pannonhalmán, amikor a királyi alapítású bencés apátok unióra léptek, s ő Perényi Imre nádor kegyúri hozzájárulásával foglalhatta el apáti székét.¹¹¹ Szekszárdon is 1512-ben történt az apáti szék betöltése, itt Laebai Mihály lett a törvényes apát.¹¹² Bába esetében tárgyaljuk majd a nádor és az apát konfliktusát, amely az apát lemondásával zárult, 1515. április 24-én. Ahhoz, hogy ez megtörténjék, ezt huzamosabb ideig tartó rossz viszonyoknak kellett megelőznie, így az 1512-es év a valószínűbb. Ez talán összekapcsolódhatott azzal is, hogy Perényi Imrét az uralkodó ebben az évben nevezte ki horvát bánnak.

Mindeközben az 1514-es év eseményei Bába történetében is erős lenyomatot hagytak. A parasztfelkelés kirobbanásához a parasztság elégedetlenségének növekedésén túl a külpolitikai változások is hozzájárultak. A törökkel korábban kötött békét 1510-ben nem újították meg, ezért a határvidéken fellángoltak a harcok. A végvidéki török csapatok 1512 novemberében elfoglalták a szreberniki bányságot, s ezzel mintegy ötven év után módosították a határokat. Ez is oka volt annak, hogy X. Leó pápa keresztes hadjáratot hirdetett, amelynek lebonyolításával a pápaválasztás miatt Rómában tartózkodó Bakócz Tamás esztergomi érseket bízta meg.¹¹³ A hadjárat indításáról a tavaszi országgyűlésen vita alakult ki, amelynek kompromisszumos eredménye az lett, hogy személyre szólóan az részesülhet a búcsúban, aki személyesen jelentkezik a seregbe.¹¹⁴ A pápai bulla kihirdetésére 1514. április 9-én a budai Szent György téren került sor.¹¹⁵ A felhívásra nagyon sokan gyülekeztek össze a különböző országrészekben felállított táborhelyeken.¹¹⁶ A főszerep parancsnokául április 24-én az

¹⁰⁶ SÖRÖS – REZNER 1905, 92–93.

¹⁰⁷ Még lelki kiváltságban is részesült Pannonhalmá, megkapta a montecassinoi kongregáció kiváltságait és búcsúit. SÖRÖS – REZNER 1905, 96.

¹⁰⁸ SÖRÖS – REZNER 1905, 94–97.

¹⁰⁹ „*ad importunas assiduasque preces*” ERDÉLYI 1908, 689.

¹¹⁰ ERDÉLYI 1908, 70.

¹¹¹ SÖRÖS 1912, 35–36.

¹¹² SÖRÖS 1912, 60.

¹¹³ C. TÓTH 2015a, 63. X. Leó felhatalmazta Bakócz érseket, mint legátust arra, hogy teljes bűnbocsánatot adjon mindazon nemes és nem nemes embernek, akik személyesen, vagy megbízottjaik által felveszik a keresztet és beállnak a török ellen induló seregbe, illetve pénzzel támogatják a keresztes hadjáratot. BARTA – FEKETE NAGY 1973, 23–25.

¹¹⁴ C. TÓTH 2017, 54.

¹¹⁵ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 26. A pápai bullát a legátus a budai Szent Zsigmond-templomban hirdette ki. Hasonlóan a korábban meghirdetett keresztes búcsúhoz, a legátus most is kijelölte azokat a helyeket, ahol a búcsút hirdetik az egész országban, majd kijelölte a búcsúbiztosokat. BARTA – FEKETE NAGY 1973, 61. Nem tudjuk, hogy a bábai kegyhely ezek közé tartozott-e, korábban ugyanis itt mindig el lehetett nyerni a keresztes búcsút is.

¹¹⁶ Ilyen táborhelyek voltak: Pest, Várad, Fehérvár, Kalocsa, Bács, Kassa, Túr, Gyula. BARTA – FEKETE NAGY 1973, 61–62.

érsék Székely Dózsa Györgyöt nevezte ki,¹¹⁷ aki korábban nándorfehérvári lovastiszt volt. A nemeség és a táborba szálló parasztok¹¹⁸ hamar összeütközésbe kerültek. A birtokosok egyrészt a nyári munkáknál már megérezték a hadba vonultak hiányát, másrészt joggal tartottak az ellátatlan sereg kihágásaitól. Mezőtúrnál május első felében már fegyveres összecsapásra került sor. Ennek hatására 1514. május 15-én Bakócz leállította a toborzást, arra hivatkozva, hogy a keresztések nemesi kúriákat pusztítottak el.¹¹⁹ A keresztések azonban a hozzájuk csatlakozott mezővárosi papok és obszerváns ferencesek prédikációjának hatására úgy vélték, hogy az a szentségtörő, aki törekvésüket akadályozza.¹²⁰ Dózsa nem engedelmeskedett Bakócznak, hanem befogadta hadseregébe a környékbeli táborok népét és a török ellen indult. Báthori István temesi ispán azonban Apátfalvánál szétverte a hadsereg egyik előőrsét, mire Dózsa megostromolta és felgyújtotta a nagylaki várat. Ezzel a kereszties hadjárat egyértelműen parasztfelkeléssé változott.¹²¹ A parasztsereg ezután három hadtestre osztva sorra foglalta el a Maros menti várakat, s 1514. június közepére ellenőrzése alá került Bihar, Bács és Bodrog megye, sőt a harcok átcsaptak a szomszédos területekre is.

A Duna–Tisza mente és a két folyó közötti terület déli része, amely a legtöbbit szenvedett az egyre sűrűbben ismétlődő török becsapásoktól, nagy tömegeket adott a parasztseregnek.¹²² A későbbiekben legalább négy felkelő had mozgott környékünkön. Az egyik hadoszlop májusi mozgásáról tudunk részletesen, amelynek Nagy Antal sárközi nemesember volt a vezetője, aki a kalocsai táborban csatlakozott a kereszties hadhoz. Az ő hadmozgásukkal találkozhatott Künisch káplán, aki május közepén Siklósról indult Lippára, s Bátán kellett átkelnie a Dunán. Neki az útját meg is kellett szakítania a környéket ellepő keresztiesek miatt, s csak úgy sikerült elvergődnie Lippáig, hogy maga is felvarrta a jelvényüket a ruhájára.¹²³ Május első felében Nagy Antal serege Kalocsáról megindult déli irányban. Ugyanakkor maradhatott itt egy paraszti utóvédféle, amely körül hamarosan újabb kereszties sereg szerveződött.¹²⁴ A bátmonostori uradalom és Baja mezőváros jobbágysai nemcsak felkeltek uraik ellen, hanem átkeltek a Dunán, s Tolna megyében a pécsi püspökség, a fehérvári prépostság és a bátai apátság jobbágysait is felkelésre és csatlakozásra bíztatták. Erre a tolnai polgárok megrohanták a Várdayak bátmonostori udvarházát, az összes értéket elhurcolták vagy tönkretették, végül az épületet felgyújtották. A helybeliek is kihasználták a lehetőséget, s tevékenyen részt vettek a fosztogatásban. Utólagos becslés szerint legalább száz aranyforintnyi kár keletkezett. Ezt követően a tolnaiak és a Várday-uradalom jobbágysai környékbeli egyházi birtokokat és a kismemesség javait pusztították, de Bancsai Imre kalocsai kanokot is elfogták, megkínózták, kifosztották, s még váltságdíjat is kicsikartak tőle.¹²⁵ A pusztítás nem került el Tolna mezővárost sem, noha polgárai a felkelők oldalán álltak. A bátmonostoriakhoz csatlakoztak Baja, Gara, Arany, Vajas, Tóti, Patala, Katymár, Borsód, Pongrác, Szentgyörgy, Mátyusháza, Szeremle bodrogi falvak és mezővárosok, valamint Báta lakói igen nagy számban.¹²⁶ Alapos munkát végeztek, az utólagos kárbecslések alapján több mint háromezer forintra becsülték a kárt, amelyet a keresztiesek a városnak és Lőrinc fehérvári

¹¹⁷ C. TÓTH 2017, 50.

¹¹⁸ A kereszties sereg összetétele nagyon vegyes volt: kismemesek, polgárok, jobbágyparasztok, mezővárosi polgárok, hajdúk, papok, szerzetesek, deákok. BARTA – FEKETE NAGY 1973, 62.

¹¹⁹ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 71, 77; C. TÓTH 2017, 50.

¹²⁰ A prédikációkban a török veszély miatt átférmálódott kora újkori társadalomfelfogás jelentkezik. Eszerint az ország védelme a nemesség feladata, aki kiváltságait is erre vezette vissza. A nemesek azonban nem teljesítették kötelességüket, nem fogtak fegyvert a török ellen, ezért nem is érdemlik meg az előjogaikat. És aki nem hajlandó hadakozni, annak el lehet pusztítani a birtokát.

¹²¹ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 80–86, 96–106; C. TÓTH 2017, 58.

¹²² BARTA – FEKETE NAGY 1973, 90–91.

¹²³ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 91.

¹²⁴ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 153.

¹²⁵ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 153.

¹²⁶ SZAKÁLY 1998, 202; SÜMEGI 1993, 86.

prépostnak okoztak. A felkelők egy csapata eljutott Anyavárig, ahol Hédervári Ferenc csapatai előtt június végén letették a fegyvert.¹²⁷

Június közepén tehát a Nagy Antal vezette seregrész délnek vonult a Duna mentén,¹²⁸ egy másik felkelő hadnagy serege pedig ostrom alá vonta Bács várát. Ezt követően indult el ellenük a nándorfehérvári őrsereg. Derzsnél szétverték Pogány Benedek hadát, majd az északnak hátráló Borbás papot beszorították Hájszentlőrinc mezővárosba, seregét megsemmisítették, a vezért megölték.¹²⁹ Ezt követte a támadás a legnagyobb bácskai kereszties tábor, Perlek ellen. Ide vonult Nagy Antal, aki táborát sokáig Apatin¹³⁰ környékén táboroztatta. Itt a nándorfehérvári őrsereg és Bornemissza János budai várnagy serege egy összehangolt támadásban megsemmisítette.¹³¹ Bornemissza János július első napjaiban vonult fel ellenük. András császmái prépost július 7-én értesítette a zágrábi káptalant az általa hallott hírekről. Ebben írja, hogy Bornemissza János megindult a felkelők ellen, akik Tolnában ütötték fel táborukat, majd Bátánál átkelt a Dunán, s a túloldalon Bajánál szétvert egy nagyobb csapatot.¹³² Ezután érkezett meg Perlekhez, ahol július 13-án a nándorfehérvári őrsereggel megsemmisítették a paraszti hadakat, így a bácskai hadszíntéren július közepén megszűntek a harcok.¹³³

Ezzel közel egyidőben hasonló sorsra jutottak az ország más területein harcoló seregrészek is. Dózsa György a főszereggel Temesvárt vette ostrom alá, de amikor július 15-én a vár felmentésére megérkezett Szapolyai János serege, a megfáradt paraszthad letette a fegyvert.¹³⁴

Ezután következett a megtorlás, Dózsa György és a vezetők kivégzése, majd ősszel összeült az országgyűlés, amely megszavazta a parasztságot sújtó intézkedéseket. Az országgyűlés határozata értelmében a következő években zajlottak az országban a kártérítési perek. Vizsgálóbizottságot állítottak fel többek között Tolna és Bodrog megyékben is. A választott tizenkét nemes és a megyei tisztviselőkből álló testület végigjárta a megye településeit, s ahol bárki panasszal fordult hozzájuk, ott szabályos tanúvallatást tartottak.¹³⁵ Így tisztázódott például, hogy a Tolna mezővárosnak okozott tetemes kárt mely települések lakói okozták, s a vallomások alapján még azt is meg lehetett állapítani, hogy a tetemes kártérítést milyen arányban kellett elosztani az egyes falvak és mezővárosok között. 1517. augusztus 17-én Csernyéden kelt Szerdahelyi Őz János és Henyei Tiborc András Tolna vármegye alispánjainak, valamint a tizenkét választott nemes által létrehozott bizottságnak az az oklevele, amely tartalmazza a parasztháború idején a Tolna mezővárost megtámadó településekre kivetett kártérítések összegét.¹³⁶ Ebből meg lehet határozni a sereg összetételét települések szerint. A résztvevők számának arányában vetették ki ugyanis a településekre a kártérítési összegeket.¹³⁷ Eszerint a legtöbben Bajáról vettek részt Tolna kirablásában, ez 18%, ezt követi Bata 17%, Bátmonostor 14%, majd Borsód és Szeremle 10–9% körüli kártérítési összeggel.¹³⁸ Ha a bátai

¹²⁷ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 154.

¹²⁸ Ebben az évben június 15-re esett Ūrnapja, amely a bátai apátság főbúcsúja volt, amelyhez sokadalom, vásár is kapcsolódott. Az erre elvonuló seregrészekhez itt is csatlakozhattak emberek.

¹²⁹ A Verancsics-évkönyvben olvasható feljegyzés szerint, „Borbás papot, kereszties hadnagyot a – hájszentlőrinci – egyház tornyáruul fekteték alá, mikor immár még az ruhája is igrne, az ő érdeme szerént megöleik.” VERANCICS 1981, 12.

¹³⁰ Apatin egy része a bátai apátság ősi birtoka volt. Nagy Antal környékünkön végzett hadműveleteit a Verancsics-évkönyv is említi. VERANCICS 1981, 13–14.

¹³¹ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 150–153.

¹³² FEKETE NAGY – ÉRSZEGI 1979, 149.

¹³³ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 152.

¹³⁴ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 196–205.

¹³⁵ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 253.

¹³⁶ A kártérítés összege összesen 3150 forint és 27 dénár volt. Ebből Bátmonostor lakóira 438 forint 84 dénár, Gara lakóra 343 forint 44 dénár, Baja lakóira 572 forint 40 dénár, Arany lakóira 157 forint 41 dénár, Vajas lakóira 14 forint 31 dénár, Tóti lakóira 85 forint 86 dénár, Patala lakóira 81 forint 9 dénár, Katymár lakóira 81 forint és 9 dénár, Borsód lakóira 310 forint 5 dénár, Pongorác lakóira 57 forint 24 dénár, Szentgyörgy lakóira 71 forint 45 dénár, Mátyusháza lakóira 85 forint 86 dénár, Bata lakóira 519 forint 93 dénár és Szeremlyén lakóira 286 forint 20 dénár esett. SZAKÁLY 1998, 202; SŪMEGI 1993, 86. Nyilván a kivetett összegek a települések lélekszámára, nagyságára is utalnak.

¹³⁷ SZAKÁLY 1998, 202; SŪMEGI 1993, 86.

¹³⁸ SZAKÁLY 1998, 202; SŪMEGI 1993, 86.

apátságához tartozó Bába és Szeremle részvételét nézzük, akkor azt látjuk, hogy a sereg negyedét ők tették ki. Elképzelhető, hogy a tolnai rajtaütés revans volt, ugyanis korábban a tolnaiak fosztották ki Bábmonostort. Lehet, hogy ekkor kárt okoztak a környező településeknek, Bajának, Szeremlének, talán Bábának is, most pedig ezek a falvak és mezővárosok fogtak össze Tolna ellen.

Láttuk tehát, hogy az apátságához tartozó jobbágyok nagy számban vettek részt a harcokban 1514 nyarán. Ugyanakkor arról semmit sem hallunk, hogy az apátságot bármiféle atrocitás vagy kár érte volna, s ez bizonyosan így is történt, tehát a kegyhelyet és az apátságot nem érték károk a parasztháború idején.

Mindeközben tetézte még a bajokat János apát és a kegyúr, Perényi Imre nádor viszonyának elmérgesedése. A nádor, aki 1512 körül kapta meg a kegyúri jogot, erőteljesen beavatkozhatott a monostorok belső életébe, s ezzel állandó konfliktusokat gerjesztett. Az ugyancsak ez évben létrejött bencés kongregáció, amelynek mind a négy Perényi kezére került monostor tagja volt, épp azt tűzte ki célul, hogy monostoraik belső reformálását, a szerzetesi fegyelmet tovább erősítik, a keletkezett jövedelmeket is a monostorok szükségleteire és a reformra fordítják, sőt kimondja az unió szabályzata, hogy ne tűrjék el, hogy valamely monostor idegen kezekbe kerüljön.¹³⁹ Ha János apát következetesen képviselte a rendi érdekeket, a világi beavatkozás lazítását, esetleg megakadályozását, akkor könnyen konfliktusba kerülhetett az új kegyúrral. Ez az ellentét, úgy tűnik, 1514–1515 fordulóján fajult el. Olyan konfliktus keletkezhetett, amelyre Szerémi György még évtizedekkel később is visszaemlékezett emlékiratának írásakor. *„Így szerezte meg Perényi Imre, Perényi Péter atyja a bábai apátságot, ahol a legszentebb Szentség sok év előtt megjelent. Becstelenséget terjesztett János apátról és kizáratta őt az apátságból, aki így megszegyenítve fűhöz-fához futkosott.”*¹⁴⁰ Érdeemes megnézni a tágabb szövegekörnyezetet is, amelyben a Bábával kapcsolatos megjegyzés olvasható. Szerémi a szerencsi bencés apátság esetét hozza fel, ahol Szerémi volt iskolatársa, Musinai Gerván János volt az apát a 20-as években.¹⁴¹ Nyilván tőle hallotta, hogy a Mátyás idején virágzó szerencsi monostor kegyúri jogát Szapolyai István szerezte meg, aki *„a szent alamizsnát elszedte a testvérektől. Azután rágalmat keresett az apát ellen, s üldözte őt”*. Ebből az esetből asszociált az általa jól ismert bábai esetre, majd hozzátette: *„Így szokták az egyházi javakat buzgón elszedni a magyar mágnások...”* Hogy mennyire mélyen érinthette ez a téma Szerémit, mutatja az, hogy még a szerzetesek fohászat is ide csatolta: *„Törd össze Urunk Isten az egyház ellenségeit, mert megsokasodtak a mi házunk ellenei.”* Majd folytatja: *„Így imádkozunk: Mindenható örök Isten, akinek kezében van a hatalom, tekints le a neked szentelt szerzetesekre, hatalmas kezeddal törd meg azokat, akik jogaikat fosztogatják, Krisztus szerűjét felélik, az egyház kifosztásában örvendeznek, a mi Urunk, Jézus Krisztus által. Amen.”*¹⁴²

Szerémi tehát hallhatta, hogy Perényi Imre nádor hogyan bánt el a bábai apáttal.¹⁴³ Elmondja, hogy Perényi is becstelenséget terjesztett az apátról, kizáratta a monostorából, s az megszegyenítve keresett segítséget. Fennmaradt Ulászló királynak Tolnai Máté főapáthoz intézett keltezés nélküli levele, amely valamikor 1515 tavaszán íródott. Ebből ismerjük a részleteket. Perényi azzal vádolta a király előtt az apátot, hogy *„gonoszul, előre megfontolt szándékból embereivel megölette vejét, János mestert, a festőt.”*¹⁴⁴ Mucsi Jánosnak tehát volt leánya, a veje pedig festő, talán templomfestő volt. Az ő tragikus halála adta az alkalmat a nádornak, hogy bevádolja, „becstelenséget terjesszen” róla. Talán önhatalmúlag is fellépett, erre utalhat Szerémi azon megjegyzése, hogy „kizáratta” a monostorából. De az uralkodónál is megtett mindent az apát eltávolítása érdekében. Arra ösztönözte a

¹³⁹ SÖRÖS – REZNER 1905, 92–93.

¹⁴⁰ SZERÉMI 1961, 147. Szerémi György a szerémségi Kamoncban született 1490 körül. Itt szívta magába azt deákműveltséget, amely emlékiratából jól látható. Lajos, majd János király mellett volt udvari káplán. SZERÉMI 1961, 7–14.

¹⁴¹ SÖRÖS 1912, 393.

¹⁴² SZERÉMI 1961, 147.

¹⁴³ Mint délvidéki származású, Bábán is megfordult biztosan többször, hiszen a bábai eseményeket is jól ismeri.

¹⁴⁴ SÜMEGI 1993, 83–84.

királyt, hogy fossa meg apátságától, s már új jelöltje is volt az apáti székbe, Szentlőrinci András mester, akit Ulászló ki is nevezett bátai apátnak. Ám az apát sem hagyta annyiban a dolgot, felkereste a királyt, s elmondta, hogy „*annak a meggyilkolt embernek a halálában ártatlan és vétlen, s kérte együttal, hogy ezt az ügyet méltóztassunk a ti és a többi apát felülvizsgálata és ítélete alá bocsátani.*”¹⁴⁵ Valószínűleg Tolnai is figyelmeztethette az uralkodót, hogy a bencés unió alapszabálya is azt mondja ki, hogy ha az apátok tisztességtelen vagy nem szerzeteshez illő életet élnek, háromszor a káptalan útján megintendők, sőt le kell őket tenni, hivataluktól meg kell fosztani.¹⁴⁶ Ezért Ulászló is elbizonytalanodott, s vizsgálatot rendelt el. Meghagyta Tolnai Máténak, hogy más apátokkal együtt személyesen jelenjenek meg a bátai apátságnál, az ügyet vizsgálják ki és hozzanak ítéletet. „*Ha az apátra nyilvánvaló és világos bizonyítékkal rá lehet bizonyítani, hogy a meggyilkolt ember halálát valamiképpen is ő okozta, akkor őt attól az apátságtól rögvest megfosztottnak nyilvánítjuk. Ha pedig a dologban ártatlannak és vétlennek találhatna, akkor őt abban az apátságban hagyjátok meg békében.*”¹⁴⁷ A vizsgálat talán még 1514-ben megtörtént. A vádak nem igazolódtak. A zaklatás pedig ezt követően is folytatódhatott, ezért az apát a tavaszi káptalanon lemondott az apátságáról.

Ulászló király az összeülő rendi káptalan előtt, 1515. március 10-én még egy levelet intézett Tolnai Mátéhoz. Ebben szemrehányást tett a botrányos esetek miatt, hogy némely apátok sok bajt és rendetlenséget okoznak, s neheztel Máté apátra, hogy büntető hatalmát nem használja fel, pedig az országgyűlésen is és egyéb alkalmakkor is kérte őt és apáttársait, hogy tegyenek meg mindent Isten dicsőségére, a keresztények jó példájára. Irtsák ki a szabállyal ellenkező fogatkozásokat, s ne legyenek lanyhák és hanyagok, majd felszólította, hogy az összeülő káptalanon folytassák a reformot.¹⁴⁸ Nagy nyomás volt tehát a főapáton és a többi bencés apáton is.

1515. április 24-én, Szent György napján tartották a szokásos káptalani gyűlést, Pannonhalmán, a főoltár alatt épült kápolnában. Itt jelen volt Máté pannonhalmi, Pál pécsváradi, Mihály szekszárdi, János garamszentbenedeki, Gergely kapornaki, Balázs szenttrinitási, János madocsa, János iváni, István mágocsi, Jakab béli, Miklós zalavári, György kolozsmonostori, János tatai, János bátai apát és más magyarországi apátok, akik a káptalanra lettek összehíva. Először a Szentlélek segítségül hívásával misét mondtak. Délelőtt 10 óra tájban, az apátok jelenlétében János bátai apát bejelentette, hogy „*nem kényszerítve, vagy megfélemlítve, vagy más rossz irányból jövő machinációktól befolyásolva, hanem saját akaratából és önként, megfontolt lélekkel, a biztos tudása alapján az apátságáról lemond.*”¹⁴⁹ A lemondás tényéről Bálint szentmártoni plébános mint közjegyző állított ki oklevelet a jelenlévő nemes tanúk: Alföldi Péter, Etei János,¹⁵⁰ Varsányi András és Nagyéci Örkény János előtt.

A meghurcolt és kompromittálódott apát tehát nem volt hajlandó a további konfliktusokat felvállalni. Ezt jól kifejezi az említett oklevélben a lemondásához fűzött megjegyzése. Elmondta, hogy őt törvényes, kánoni úton választották meg apátnak, s mindez ideig bírta is az apátságot. Máté apátnak és a többi apátnak pedig azt mondta, hogy az élő szó erejével olyan személynek juttassák az apátságot, aki azt „*jobban és hatékonyabban tudja kormányozni.*”¹⁵¹ Azt, hogy nemcsak neki voltak problémái az új kegyúrral, mutatja az a tény is, hogy ugyanekkor a szekszárdi apát, Laebai Mihály is lemondott apáti tiszttségéről, s maga helyett János pannonhalmi szerzetest ajánlotta apátnak Szekszárdra.¹⁵² Ezt követően bizonyára megtörtént az új apátok jelölése is a két apátság élére. Szekszárdra tehát egy pannonhalmi szerzetes, Bátára talán valamelyik jelenlévő János nevű apát neve merült fel. A jelölés mellett gondoskodni kellett a kánoni megválasztásukról és a kegyúr beleegyezéséről is

¹⁴⁵ SÜMEGI 1993, 83.

¹⁴⁶ SÖRÖS – REZNER 1905, 91.

¹⁴⁷ SÜMEGI 1993, 84.

¹⁴⁸ SÖRÖS – REZNER 1905, 103, 660–661.

¹⁴⁹ SÖRÖS – REZNER 1905, 103, 665.

¹⁵⁰ Neve arra utal, hogy az apát kíséretében lehetett, talán prediális tisztje lehetett. Ete mezőváros volt, Bátától 15 kilométerre feküdt.

¹⁵¹ SÖRÖS – REZNER 1905, 103, 665.

¹⁵² SÖRÖS 1912, 60.

meg kellett szerezni. Bizonyára az események hatására felhatalmazták Tolnai Máté apátot, hogy járjon el az uralkodónál az ügyben, hogy a monostorok kegyuraságát vegye vissza Perényi Imre nádortól. Ezt követően a rendi reformot érintő ügyeket tárgyaltak. Itt mutatta be Tolnai Máté az előző év nyarán kibocsátott pápai bullát, majd tárgyaltak az unió kiszélesítésének lehetőségeiről, amelynek belső körét a király által Pannonhalma alá rendelt fiókapátságok – Tata, Koppánymonostor, Jásd – alkotják, ehhez kapcsolódik a királyi apátságok uniója, de cél volt az összes magyarországi monostor bekapcsolása is a kongregációba.¹⁵³

A káptalan után Tolnai Máté mindent megtett azért, hogy a Perényi kezén lévő monostorok visszakerüljenek a királyi kegyuraság alá.¹⁵⁴ Törekvése sikerrel járt, s talán ez is bizonyítja Mucsei János bátai apát ártatlanságát. 1516. január 24-én kelt Ulászló királynak az erről szóló oklevele. Ebben elmondja, hogy a kegyúri jog eladományozását Perényi nádor gyakorta alkalmatlankodó kérésére tette. De belátta, hogy ez a királyi méltóság és a Szent Korona tekintélyének sérelmére történt, amiből a bencés rendre is sok baj származott. Azért is, mert a nevezett apátságokat a nádor kommandába adhatja, bántalmazhatja, habitusától, szerzetesi jellegétől megfoszthatja, más egyházakba kebelezheti, s az istentisztelet és a rend szabadságát megnyirbálhatja. Ő pedig sem a királyi tekintélyt, sem pedig a bencés rend régi kiváltságait, sem az előző években a rendi reform következtében elért eredményeket nem akarja csorbítani, hanem inkább gyarapítani, hogy az apátok és konventek a kánonok, regulájuk és kiváltságaik szerint a maguk kebeléből választhassanak apátot, őt a királynak, mint kegyúrnek bemutatassák, a méltatlanokat pedig megbüntessék, letehessék vagy javadalmuktól megfoszthassák. Nem akarja, hogy az apátságok kommandába, rendi ruhát nem viselők kezébe kerüljenek, inkább beleegyezik abba, hogy a kánoni úton megválasztott apátok magukat azonnal megerősítettnek tekintsék. Ezért a Perényi Imre nádornak adott kegyúri jogot visszaveszi, a róla szóló oklevelet érvénytelennek nyilvánítja, s ha azt a pápa már megerősítette volna, őt is kéri a megerősítés visszavonására.¹⁵⁵

A király halála előtt másfél hónappal sikerült tehát elérni, hogy a bátai monostor a másik hárommal együtt visszakerüljön a királyi kegyuraság alá. Nem tudjuk, hogyan fogadta a hírt a már szintén beteges és nehezen mozgó nádor, aki köszvénnel küszködött, s csak hordszékkal tudott közlekedni.¹⁵⁶ Biztosan rosszul, amit majd a halála után bekövetkező események is bizonyítanak.¹⁵⁷ Bátán pedig az új apát, János kormányzata alatt tovább folyt a szerzetesi élet.¹⁵⁸

Mucsei János viszont valószínűleg már nem tért vissza Bátára, talán egy ideig Pannonhalmán maradt, majd belépett a ferences rendbe. Közel két évtized múltán találkozunk a nevével, amikor az ozorai kolostorban gvardiánna választották. Valószínűleg itt élt korábban is egyszerű cseri barátként.¹⁵⁹ 1533-ban tehát Ozorán lett gvardián, majd később még több helyen is szolgált. 1537-ben a tövisi rendházban, 1542-ben az egervári kolostorban találkozunk vele, 1552-ben pedig a galgóci rendház gvardiánja volt, ekkor legalább hetvenöt éves lehetett.¹⁶⁰

*

Összegzésképpen elmondható, hogy a 16. század elején meginduló bencés belső megújulás és reform egyik jelentős bázisa a bátai bencés apátság volt. Egyrészt erős bencés közösség alkotta a konventet, amely hivatáshiánnyal nem küzdött, volt elegendő szerzetese, emellett pedig az ország egyik

¹⁵³ SÖRÖS – REZNER 1905, 104–116.

¹⁵⁴ Ulászló március 13-án halt meg, tehát Tolnai Máté még a király halála előtt el tudta érni, hogy az oklevelet kiadja.

¹⁵⁵ ERDÉLYI 1908, 70–71, 689–690.

¹⁵⁶ BARTA – FEKETE NAGY 1973, 122.

¹⁵⁷ Ekkor dülta fel Perényi Péter az apátságot, az ereklyét pedig elrabolta. SZERÉMI 1961, 147.

¹⁵⁸ IV. János apát első említése 1517. július 30. DL 89097.

¹⁵⁹ Az ozorai rendház egészen közel volt szülőföldjéhez, Mucsihoz. Ez a tény is azt erősíti, hogy a később a ferenceseknél többször is előforduló Mucsei János név azonos lehet a volt bátai apáttal. KARÁCSONYI 1924, II. 132.

¹⁶⁰ 1537-ben az erdélyi Fehér megyében lévő tövisi rendház (KARÁCSONYI 1924, II. 200), 1542-ben a Vas megyei egervári rendház (KARÁCSONYI 1924, II. 39), 1552-ben pedig a Vág partján fekvő galgóci rendház gvardiánja (KARÁCSONYI 1924, II. 53).

legismertebb kegyhelye is volt, amelyet az egész országból látogattak az emberek. Ehhez szükséges volt a belső megtisztulás és megújulás is, amely Tamás apát eltávolításával megindulhatott. Ez teljes szemléletváltást is jelentett. A liturgia, a szerzetesi kórusima megújítását és egységesítését a magyarországi bencés monostorokban, így Bátán is. A szerzetesi élet megújítását, a külső, világi befolyás elutasítását, valamint azt az elvárást, hogy az apátok példaértékű életet éljenek, jó példa legyenek a szerzetesek és a laikusok számára is. Ez valósult meg Miklós apát kormányzati éveiben, aki Tolnai Máté reformjának egyik legjelentősebb támogatója volt. Neki sikerült ezt a szemléletváltást megvalósítani, hiszen halála után olyan apátot választottak a bencés közösség tagjai közül, aki nemcsak folytatta a következetes reform politikát, de ki is állt annak védelme érdekében, még a nádorral szemben is, aki erőteljesen avatkozott be a monostor belső életébe. Ezt oly következetesen végezte, hogy bele is bukott, hiszen amikor a nádor alaptalanul megvádolta, inkább lemondott az apátságról, hogy a bencés rend becsületén folt ne essék. Korszakunkban tehát Bata Pannonhalma mellett a bencés belső megújulás egyik jelentős fókuszává vált.

IRODALOMJEGYZÉK

- BARTA – FEKETE NAGY 1973 BARTA Gábor – FEKETE NAGY Antal: *Parasztháború 1514-ben*. Budapest 1973.
- BODORNÉ SZENT-GÁLY 1987 BODORNÉ SZENT-GÁLY Erzsébet: Szent Benedek Úrháza. Adatok a garamszentbenedeki Úrkoporsó liturgikus használatához. *Művészettörténeti Értesítő* XXXVI/1–4 (1987) 155–157.
- C. TÓTH 2015a C. TÓTH Norbert: Az 1514. márciusi országgyűlés. Politikatörténeti események Magyarországon a parasztháború kitöréséig. In: *Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországról*. Szerk. C. Tóth Norbert – Neumann Tibor. Budapest 2015, 31–79. (Magyar történelmi emlékek. Értekezések)
- C. TÓTH 2015b C. TÓTH Norbert: *Az esztergomi székeskáptalan a 15. században II. rész. A sasadi tizedper 1452–1465 közötti „krónikája”*. Budapest 2015. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 8.)
- C. TÓTH 2017 C. TÓTH Norbert: A keresztesek útja Budától Nagylakig. In: *Dózsa György 1514–2014. A 2014. november 21-én és 28-án Nagyikindán és Makón megtartott nemzetközi tudományos értekezlet tematikus tanulmánykötete*. Szerk. Csömöre Zoltán – Rokay Péter. Makó–Nagyikinda 2017, 49–63.
- CSÁNKI 1897 CSÁNKI Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában III*. Budapest 1897.
- ERDÉLYI 1908 ERDÉLYI László: *A tihanyi apátság története*. Budapest 1908. (PRT X.)
- ÉRSZEGI 1996 ÉRSZEGI Géza: Hétköznapiak a magyarországi bencés kolostorokban. In: *Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma 1000 éve. I. Pannonhalma 1996*, 561–567.
- FEKETE NAGY – ÉRSZEGI 1979 FEKETE NAGY Antal – ÉRSZEGI Géza: *Monumenta rusticorum in Hungaria rebellum anno MDXIV*. Budapest 1979.
- FÜSSY 1902 FÜSSY Tamás: *A zalavári apátság története*. Budapest 1902. (PRT VII.)
- KARÁCSONYI 1923–1924 KARÁCSONYI János: *Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. I–II*. Budapest 1923–1924.
- KELEMEN 2006 KELEMEN Áron: A Benedictina bulla és Tolnai Máté. A magyarországi bencesség reformja. In: *Magyar Egyházzene XIII* (2005/2006) 403–428.
- KELEMEN 2012 KELEMEN Áron: Mellicense et Justinense – liturgia és fegyelem. Tolnai Máté 1506-os breviáriumának eredete. In: *Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon I*. Szerk. Illés Pál Attila – Juhász-Laczik Albin. Budapest 2012, 219–235.
- KELÉNYI 2012 KELÉNYI Borbála: Három Várdai-feleség végrendelete a késő középkorból. In: *Micae Mediaevales II. Fialat történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. Szerk. Péterfi Bence – Vadas András – Mikó Gábor – Jakab Péter. Budapest 2012, 159–175.
- KOLLER 1796 KOLLER, Josephus: *Historia episcopatus Quinqueecclesiarum IV. Posonii 1796*.

- LASKAI 1507
LUKCSICS – TUSOR – FEDELES 2014
NAGY 1865
SCHRAUF 1893
SÖRÖS 1903
SÖRÖS 1912
SÖRÖS – REZNER 1905
SÜMEGI 1993
SÜMEGI 1998
SÜMEGI 2006
SÜMEGI 2008
SZAKÁLY 1998
SZERÉMI 1961
VERANCSICS 1981
Zichy
- LASKAI, Osvát: *Quadragesimale gemma fidei...* Hagenau 1507.
LUKCSICS József – TUSOR Péter – FEDELES Tamás: *Cameraria Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536) II.* Budapest–Róma 2014. (Collectanea Vaticana Hungariae Classis I. Vol. 10.)
NAGY Iván: *Magyarország családdai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal XI.* Pest 1865.
SCHRAUF Károly: *Regestrum Bursae Hungarorum Cracoviensis. A krakói magyar tanuló-háza lakóinak jegyzéke 1493–1558.* Budapest 1893. (Magyar tanulók külföldön III.)
A pannonhalmi főapátság története. Második korszak. A pápák és zsinatok reformáló törekvései, 1243–1404. Szerk. és részben írta Sörös Pongrácz. Budapest 1903. (PRT II.)
SÖRÖS Pongrácz: *Az elenyészett bencés apátságok.* Budapest 1912. (PRT XII.)
A pannonhalmi főapátság története. Harmadik korszak. Az uralkodók reformáló törekvései. A pannonhalmi apátságnak főapátsággá való szervezése, 1405–1535. Szerk. Sörös Pongrácz – Rezner Tibold. Budapest 1905. (PRT III.)
SÜMEGI József: Báta a középkori és törökkori forrásokban. In: *Báta évszázadai. Emlékkönyv a bátai apátság alapításának 900 éves évfordulójára.* Szerk. V. Kápolnás Mária. Báta 1993, 13–126.
SÜMEGI József: Adatok a penitencia és a búcsúk történetéhez a középkori Magyarországon. In: *Hermann Egyed emlékkönyv.* Szerk. Sümegi József – Zombori István. Budapest 1998, 101–153. (METEM Könyvek 20.)
SÜMEGI József: A bátai apátság kutatástörténete és alaprajzának rekonstrukciós kísérlete. *WMMÉ XXVIII* (2006) 141–170.
SÜMEGI József: Szanai Gergely fia Pál, bátai apát (1400–1424). *WMMÉ XXX* (2008) 265–280.
SZAKÁLY Ferenc: *Ami Tolna vármegye középkori okleveleiből megmaradt (1314–1525).* Szekszárd 1998.
SZERÉMI György: *Magyarország romlásáról.* Budapest 1961.
Memoria rerum 1504–1566. A Magyarországon legutóbbi László király fiának legutóbbi Lajos királynak születése óta esett dolgok emlékezete (Verancsics-évkönyv). Sajtó alá rendezte, az utószót és a jegyzeteket írta Bessenyei József. Budapest 1981.
A Zichy és vásonkeői Zichy-család idősebb ágának okmánytára I–XII. Szerk. Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső – Kammerer Ernő – Lukcsics Pál. Budapest 1871–1931.

RÖVIDÍTÉSEK

- DL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár
PRT A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története, Budapest
WMMÉ A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve, Szekszárd

The History of the Báta Benedictine Abbey in the Early Sixteenth Century

The study discusses a decade-long history of the medieval Benedictine monastery at Báta in the early sixteenth century. This period covers the administration of three abbots: Tamás (1504–1507), Miklós II (1507–1510), and János III of Mucsi (1510–1515).

This period was the heyday of the nationally famous shrine, where rulers, the Hungarian aristocracy, and a multitude of people made pilgrimages. At the same time, a comprehensive reform of the Benedictine order began, which resulted in the establishment of the Hungarian Benedictine Congregation under the leadership of Pannonhalma. Its members were the abbots of royally founded monasteries.

Abbot Tamás, who had been elected in 1504, did not welcome the reform of the Benedictine order. He was a powerful, violent person himself, the exact opposite of the ideal abbot defined by the reform. Therefore, the candidates for the abbotship made him resign and abandon the governance of the abbey.

His successor, Miklós, was a monk from Pannonhalma who became the chief collaborator of Father Abbot Máté Tolnai. Abbot Miklós not only had an outstanding role in the establishment of the Benedictine Congregation in Hungary but also considerably contributed to the renewal of Benedictine life. In 1508, together with one of his fellow abbots, he visited the Benedictine monasteries in Transdabubia and Upper Hungary, and he also prepared a report on this for the Benedictine Grand Chapter. His successor was also a dedicated supporter of the Benedictine reform. He was elected from among the monks of the Báta monastery and came from Mucsi, Tolna County. It was during his administration that the Pope approved the Hungarian Benedictine Congregation, and the reform seemed to have been completed. Nevertheless, in 1512, the ruler granted the Perényis the right of patronage over the abbey, which gave rise to numerous conflicts. Imre Perényi expelled the abbot from his monastery and even defamed him, which made him resign from his office at the Grand Chapter in 1515. Wladislas II, on the other hand, reclaimed the patronage from the Perényi family.

Báta also played an important role in national events during the peasant war led by György Dózsa. The troops headed by János Bornemissza set up their camp there and then crossed the Danube in 1514. Major battles were fought near Baja and Hájszentlőrinc. The citizens of the market town of Báta also joined these battles in large numbers.

